

Viața și Învățăturile
Cuviosului și Sfințitului Mucenic
COSMA ETOLIANUL
Luminătorul Greciei
și Apostolul săracilor
(1714–1779)

ediția a II-a

Traducere și cuvânt-înainte
diac. Ioan I. Ică jr

Studiu
pr. prof. Gheorghios D. Metallinos

DEISIS
Sibiu 2008

Cuprins

Un Apostol ortodox în secolul XVIII (diac. Ioan I. Ică jr) . 5

Viata sfințitului mucenic și întocmai cu Apostolii Cosma Etolianul (Nicodim Aghioritul)	15
Martiriul preasfințitului și sfințitului nostru învățator, părintele Cosma (Ziko Bistrekis)	29
Învățătura I (A)	33
Învățătura I (B)	63
Învățătura II (A)	93
Învățătura II (B)	117
Învățătura III	127
Învățătura IV	149
Învățătura V	161
Pilde	185
Fragmente	193
Scrisori	195
Profeții	199
Slujba cuviosului și de-Dumnezeu-purtătorului Părintelui nostru Cosma sfințitul martir și întocmai cu Apostolii	209
Paraclisul Sfântului sfințit Mucenic și întocmai cu Apostolii Cosma Etolianul	223
Act de canonizare	231

Sfântul Cosma Etolianul. Epocă — mărturie — vizionarism
(protoprezbiter profesor Gheorghios D. Metallinos) . 233

Lector și coperta: Maria-Cornelia Ică jr
Tehnoredactor: Paul Morar

Coperta: *Sfântul Cosma Etolianul*, icoană neogreacă contemporană.

Editorul și traducătorul își exprimă recunoștința pentru sprijinul acordat în realizarea volumului de față arhimandritului prof. dr. Mihail Filimon (Curtea de Argeș) și ieromonahului dr. Makarios Simonopetritul (Sfântul Munte Athos).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Viața și Învățăturile Cuviosului și Sfințitului Mucenic Cosma Etolianul Luminătorul Greciei și Apostolul săracilor: (1714–1779) / trad. și cuvânt înainte: diac. Ioan I. Ică jr; studiu: prof. Gheorghios D. Metallinos. – Ed. a 2-a. – Sibiu: Deisis, 2008
ISBN 978-973-7859-41-9

I. Ică, Ioan I., jr (trad.; pref.)
II. Metallinos, Gheorghios D.
235.3 Cosma Etolianul

Traducerea didahiilor, pildelor și fragmentelor după ediția critică a lui:
ΙΩΑΝΝΟΥ Β. ΜΕΝΟΥΝΟΥ, *Κοσμά του Αιτωλίου. Διδαχές. Βιογραφία – Κείμενα* (εκδόση τεταρτη), Εκδόσεις „Τηνος”, Αθίνα, 1979.

Traducerea vieții, profețiilor, scrisorilor și slujbei după ediția mitropolitului Florinei, Avgustinos Kantiotis: *Κοσμάς ο Αιτωλός (1714–1779), Συναξαριον — διδαχαι — προφητεiai — ακολουθiai*, εκδ. ΙΒ’, Αθίναί, 1991.

© DEISIS, pentru versiunea română

Un Apostol ortodox în secolul XVIII

Apostol și sfânt național al Greciei, considerat pe bună dreptate părintele națiunii grecești moderne și unul din cei mai mari misionari ortodocși din toate timpurile, figură exemplară a Ortodoxiei din epoca postbizantină, Cosma Etolianul (1714–1779) este din păcate puțin cunoscut în România. Oferind pentru prima dată în traducere românească un „dosar” integral cu privire la această unică și fascinantă personalitate — dosar cuprinzând „viața”, „martiriul”, „didahiile” și „slujba” sa alături de un temeinic studiu al unui reputat profesor de teologie grec, părintele Gheorghios Metallinos —, volumul de față își propune să umple un gol considerabil și inexplicabil din literatura duhovnicească și teologică românească, punând în sfârșit pe cititorul interesat într-un contact nemijlocit — înviorător și trezitor, stimulator și energizator — cu una din cele mai atractive și pilduitoare personalități din Ortodoxia ultimelor secole. Această carte de și despre Sfântul Cosma Etolianul — volum care nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unui preot, teolog sau simplu credincios — nu vrea să fie o simplă restituire cu valoare istoric documentară, ci în același timp o invitație la reflecție și un imbold la acțiune în lumina exemplului unic în atâtea privințe al celui care a știut să fie cel mai mare apostol ortodox al epocii moderne: monah, dascăl, predicator și martir în slujba Ortodoxiei și a neamului său.

Exemplu permanent pentru toate generațiile de credincioși și clerici ortodocși din ultimele două secole și din cele care urmează, contemporan deci cu toate epocile în liniile

esențiale ale mărturiei și vieții sale, Sfântul Cosma nu este mai puțin fiul epocii sale și al mediului său: Grecia secolului XVIII¹, la ale cărei provocări a reacționat într-un mod unic și exemplar. Poporul grec trecea în secolul XVIII printr-o criză de identitate culturală și religioasă de proporții: aservit de secole, gemând sub jugul dur al ocupației otomane și venețiene, el își vedea identitatea greco-ortodoxă (romaică) supusă unei neconținute presiuni din partea islamului sau propagandei catolice. Aceste presiuni se manifestau sub forma unui veritabil război cultural, în care principalul inamic era ignorarea (întreținută de sărăcie și mizerie) tradiției ortodoxe și a unei educații naționale și moderne. Pe fondul unei opresiuni politice și economice strivitoare, masele populare și clerul trăiau în beznele unei cumplite decăderi intelectuale și morale.

Reacția la această situație a venit mai întâi din partea unor clerici luminați. Erudiții monahi și savanți enciclopediști Evghenie Vulgaris (1716–1806) și Nichifor Theotokis (1731–1800) vor crea și realiza ambițiosul program al unei sinteze de tip enciclopedic între filologia și filozofia greacă clasică (antică), între teologia și spiritualitatea bizantină greco-creștină, precum și între noile științe matematico-fizice occidentale. Simbolul acestei sinteze și al programului acestui „iluminism ortodox” a fost — pentru scurtă vreme însă — experimentul Academiei Athonite (*Athonia*). Înființată în jurul anului 1743 și relansată de către Patriarhul Ecumenic Chiril V (1748–1751, 1752–1757), aceasta se deschisese într-un loc impunător de lângă mănăstirea Vatopeți pentru a primi 170 de studenți din întreaga Grecie într-o veritabilă universitate de studii clasice și moderne, în care să se predea logica, filozofia, matematica, fizica și teologia după izvoare și cele mai noi achiziții și descoperiri ale științelor și filozofiei europene moderne. Perioada de glorie a Academiei a fost între anii 1753–1759 sub directo-

¹ Cf. studiul meu: „Strategii de promovare a Tradiției patristice în epoca modernă: cazul Greciei secolului XVIII”, în: ELIA CITTERIO, *Nicodim Aghioritul. Personalitatea — opera — învățătura ascetică și mistică*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 5–18.

ratul lui Evghenie Vulgaris care, spre disperarea călugărilor tradiționaliști, preda aici logică, fizică și metafizică după Locke, Leibniz și Wolf. Demisia lui Vulgaris ca urmare a neînțelegerii între profesori și intrarea școlii pe o linie conservatoare au marcat semnalul unei crize interne a programului academic al „iluminismului ortodox”. Intrați în conflict cu mediile conservatoare ale monahismului, aristocrației și intelectualității fanariote, Vulgaris și Theotokis vor părăsi pentru totdeauna Grecia stabilindu-se în cele din urmă în Rusia ortodoxă, unde au găsit un climat propice desăvârșirii programului lor teoretico-pedagogic.

Acest conflict avea să ducă la polarizarea conștiințelor între un curent „progresist” și libertar, filoeuropean și antiortodox susținut de burghezia în ascensiune și de intelectuali din diaspora europeană — al cărui simbol va fi filologul clasic și medicul grec stabilit la Paris, Adamantios Korais (1748–1833) —, și un curent tradiționalist, „reacționar” și autoritar, filootoman și antieuropean susținut de aristocrația și clerul fanariot — și reprezentat de ieromonahul Atanasie din Paros (1721–1813). La rândul său, monahismul athonit și segmente importante ale Bisericii grecești vor fi divizate între anii 1755–1820 de disputa „colivarilor”, în esență o dramatică confruntare pe tema înțelegerii Tradiției și a sensului autentic al conservării și inovării ei. Dincolo de polemică, acest conflict avea să determine reacția pozitivă a mitropolitului Macarie al Corintului (1731–1805) și a monahului Nicodim Aghioritul (1749–1809). Aceștia vor pune la punct și realiza începând din 1777 un amplu program editorial-spiritual de reînviore a vieții ortodoxe autentice în toate dimensiunile ei — ascetică, mistică, liturgică, canonică, morală și biblică — prin editarea izvoarelor adevăratei Tradiții ortodoxe patristice și bizantine; program soldat cu crearea unei veritabile „Enciclopedii a Ortodoxiei” sub al cărei generic ar putea fi subsumate cele aproximativ 30 de titluri editate sau pregătite pentru tipar de Cuviosul Nicodim. Nici mitropolitul Macarie, nici monahul Nicodim — autodidacți de geniu — nu trecuseră însă prin Academia Athonită a lui Vulgaris,

care anterior avusese aici un discipol, nu genial, ci harismatic, în persoana mai vârstnicului Cosma Etolianul.

Născut în 1714 într-un sat din Epir dintr-o familie simplă, tânărul Constatas — cum se numea după Botez viitorul sfânt — a urmat o serie de școli din regiune, inclusiv una condusă de fratele său, Hrisant (devenit mai apoi profesor la Școala Patriarhală din Constantinopol și ulterior la Naxos, acesta din urmă îl va avea aici între 1762–1765 drept elev pe tânărul Nicola Kallivurtzis devenit mai apoi Nicodim Aghioritul). Dornic în același timp de învățătură și de săvârșire creștină, auzind de deschiderea Academiei Athonite, tânărul Constatas vine la Athos unde, potrivit propriei sale mărturii, rămâne timp de 17 ani (între 1743–1760). După demisia lui Evghenie Vulgaris intră în 1759 ca monah la mănăstirea Filoteu, unde devine în scurt timp ieromonahul Cosma. Nemulțumit de decadența generală a monahismului athonit, manifestată în disputa tocmai declanșată a „colivelor”, și obsedat de starea de ignoranță religioasă și decăderea morală a poporului grec lipsit de cuvântul Evangheliei și de orice educație spirituală și intelectuală, Cosma abandonează în 1760 Athosul — avea 46 de ani — pentru a străbate vreme de 20 de ani ca predicator popular aproape întreaga Grecie continentală și insulară, sfârșindu-și viața pe 24 august 1779 martirizat de otomani. Prin „didahii” de o rară forță spirituală², Cosma a regene-

² „Didahiile” Sfântului Cosma au fost doar rostite de acesta, fiind ocazional transcrise, copiate și difuzate în manuscrise. O primă „didahie” a fost publicată în 1863 în Kerkyra. Cele 5 „didahii” principale au fost editate de Gheorghios Apostolias în 1897 după ms. 12 de la Mănăstirea Levkopigis Eleias. O ediție „completă”, conținând 9 „didahii” (de fapt 5 cu variante) a publicat în 1953 Sophronios Papakyriakos. Ea a fost reluată și completată cu „viața” și alte documente de mitropolitul Avgustinos Kandiotis al Florinei în 1959 (ediție reeditată de atunci în repetate rânduri). Ediția critică fundamentală a fost publicată însă abia în 1979, cu ocazia bicentenarului martiriului Sfântului, de filologul Ioannis Menounos (și după ea s-a efectuat traducerea de mai jos).

Despre Sfântul Cosma s-a acumulat în Grecia o imensă literatură secundară; bibliografia analitică realizată de K. Sardelis în 1968 nu-

rat cu un impact unic practica credinței ortodoxe în poporul grec sălbăticit moral, lipsit de orice educație și cultură și expus islamizării și catolicizării. Prin acțiunea sa de predicator itinerant a determinat înființarea a peste 200 de școli primare și a 10 licee pentru salvarea limbii grecești și a identității spirituale și culturale a elenismului balcanic. Credința și Neamul, înălțarea și unitatea lui spirituală prin Biserică și Școală erau coordonatele apostolatului său desfășurat cu rară tenacitate, energie și forță simplității. „Didahiile” sale folosesc limba populară, deosebită de greaca arhaizantă a intelectualilor, o exprimare simplă și pregnantă, plină de imagini vii și concrete. Mesajul este cel al Evangheliei, perfect esențializat însă: creștinismul este iubire de Dumnezeu și de aproapele manifestate concret în practica Ortodoxiei, frecventarea cultului divin și a Sfinților Taine, smerenie și rugăciune neîncetată, precum și o viață morală atât la nivel individual, cât și comunitar (familiar și social). Moralitatea se obține însă numai printr-o luptă neînduplecată atât împotriva patimilor și a viciilor, cât și a inegalităților sociale și a nedreptăților (tot ce e luat pe nedrept trebuie dat înapoi indiferent cui i-a fost luat: creștin, evreu, musulman! iertarea să fie generală!) și inegalităților sociale, și mai ales împotriva ignoranței și lipsei unei adevărate educații și culturi, în care Cosma vedea originea întregii decăderi religioase, morale și sociale a poporului. Semnul Crucii, regula de aur (ce ție nu-ți place altuia nu-i face, și invers!) și rugăciunea lui Iisus (de rostit zilnic cu mătănii între 5150 și 10300 de ori!) — la care se adaugă, ca însemne ale unei societăți tradiționale bazate pe o strictă segregare între sexe, bărbi pentru bărbați și basmale pentru femei — sunt instrumentele principale ale realizării religiozității și moralității ortodoxe predicate fără deosebire tuturor creștinilor de Sfântul Cosma. El era însă perfect conștient de distanța dintre cer și pământ, dintre slujirea lui Dumnezeu și slujirea Neamului, dintre Patria

măra 30 de cărți și 600 de articole, ediția a 2-a din 1973 înregistra 945 de titluri, azi ele ridicându-se la peste 1300.

adevărată, eshatologică, și patria vremelnică, „mincinoasă”, pământească, distanță care era pentru el garanția adevăratei lor corelări neidolatre. „Orizontala”, umanul, neamul, se realizează pentru el — în spirit perfect ortodox — prin „verticală”, prin Dumnezeu și prin Biserică — nu invers! Apostolatul său era unul național pentru că era riguros evanghelic, nu invers, iar profetismul și vizionarismul său erau duhovnicești, lipsite de orice ispită de convertire a eshatologicului în mesianism politic revoluționar, dar perfect și lucid atente la dimensiunea apocaliptică a viziunii autentic ortodoxe despre destinul omului și istoriei. Adevărata „eliberare” a patriei pământești de sub teroarea istoriei vine doar prin concentrarea morală și spirituală a energiilor individuale și colective vizând în același timp pregătirea tuturor pentru dobândirea adevăratei Patrii cerești, Raiul sau Iadul.

Identificarea în chipul și sub semnul Crucii în același timp cu Hristos și cu neamul, cu Evanghelia și poporul, generozitatea, simplitatea și smerenia, sărăcia și jertfelnicia, patosul și luciditatea vizionară au făcut din apostolatul religios și cultural, mistic și pedagogic, încheiat martiric al Sfântului Cosma un simbol unic al adevăratului „iluminism” ortodox, practic și popular (nu teoretic și elitist), iar din persoana sa o emblemă unică a renașterii spirituale a Greciei moderne, un Apostol al Ortodoxiei lui Hristos și un adevărat Părinte al națiunii grecești actuale (anterior schismei care avea să opună din secolul XIX până astăzi pe adepții „romeității” și „elenității”³). Iar dincolo de acestea

³ În tot cursul Evului Mediu și până în secolul XIX inclusiv, grecii creștini locuitori ai Imperiului Roman creștin cu capitala la Constantinopol și-au spus „romei” (*rhomaioi*), locuitori ai „Romaniei” (*Rhomaïosyne*), iar nu „eleni” (*ellenes*) — care în limbaj neotestamentar însemna „păgân”, „idolatra” —, nici „bizantini”, nici „greci”, aceste ultime denumiri fiind creații ale istoricilor antici sau moderni. Turcii înșiși îi numeau pe grecii creștini *rummy* și locuitori ai *Rumeliei*. Pentru a evita pretențiile noului stat elen apărut în 1821–1829 de a avea drept capitală Constantinopolul, puterile occidentale au impus cu sprijinul intelectualilor occidentalizați ca titlatură oficială a noului stat cu capitala la Atena, denumirea de *Hellas*

o întrupare perfectă a Ortodoxiei realizate, model și reper unic pentru ortodocșii din toate timpurile.

O enigmă rămâne totuși și ea a fost pregnant formulată de Ch. Yannaras într-o pagină remarcabilă ce merită citată ca final *in extenso*:

„Părintele Cosma [*Patrokosmas*], cum îl numea poporul e și altceva decât un corifeu între noii martiri, proclamat sfânt de Biserică (1961), recunoscut și respectat unanim și de intelectualitatea luminată: e «cealaltă față» a tradiției occidentalizate a erudiților din epoca turcocratiei, un semnal de renaștere și rezistență la violența alienare a elenității neamului subjugat.

Fenomen unic și irepetabil. Trecea din sat în sat și se oprea în fiecare loc două zile. O primă predică o ținea în seara sosirii lui, o a doua dimineața în zori și o a treia în seara aceleiași zile. În aceste trei învățături recapitula lapidar și subtil adevărurile fundamentale ale catehezei Bisericii, arătând în același timp, cu exemple simple, consecințele practice pe care le are adevărul Bisericii în viața de zi cu zi. Această legătură între adevărul teologic și practica vieții, luminarea practicii de către experiența revelației, e realizarea teologică uimitoare și unică în acele secole a Sfântului Cosma. El traduce într-o limbă simplă și suculentă principiile experienței creștine. Este întruparea cea mai uimitoare a autenticității ecleziale din întreaga perioadă a turcocratiei. La antipozii intelectualismului, la antipozii moralismului, cuvântul său e o reală revelare a Evangheliei Bisericii: trup al vieții și mod de existență.

Ne-am putea opri la incomparabila realizare a expresiei sale lingvistice, la nervul limbii lui, la bogăția lexicală pe care o salvează claritatea idiomului său po-

sau *Grecia* și o politică sistematică de eliminare a Ortodoxiei „bizantine” decadente în favoarea unei renașteri artificiale a „elenismului” antic păgân „clasic”. Dezbaterea între „romeitate” și „elinitate” marchează dramatic criza identității națiunii elene moderne (cf. studiile pe această temă ale părinților profesori Ioannis Romanidis și Gheorghios Metallinos).

pular. Am putea analiza metodică tematicii teologice a învățăturilor lui, acuitatea și realismul îndemnurilor lui. Dar ceea ce nu poate fi închis în evaluări axiologice e etosul cuvântului său, expresia palpabilă a sfințeniei personale: grija iubitoare și osteneala iubirii pentru oamenii concreți pe care-i are înaintea sa și a căror nenorociri le cunoaște. Suferința sa pentru neamul întreg cufundat în ignoranță și mizerie. Luptă ca în mizeria dureroasă a vieții poporului să reînvie sentimentul vieții celei adevărate, gustarea împărțășirii de Împărăția lui Dumnezeu în Biserică, conștiința privilegiului adevărului, recunoașterea unei origini nobile.

Studiile ulterioare s-au străduit să evalueze și contribuția lui socială și educațională: Sfântul Cosma a întemeiat zece școli de elinie (în care se studia greaca veche) și două sute de școli elementare. Contribuția sa la salvarea limbii și conștiinței grecești în regiuni critice, la îndepărtarea riscului islamizării, a fost esențială. A intensificat speranța grecilor într-o viitoare înviere-eliberare a neamului.

Toate acestea și multe altele sunt sigure și atestate. Rămân neexplicate numai însăși uimitoarea personalitate a lui Cosma și rădăcinile ei istorice: de la ce școli, de la ce dascăli, de la ce mediu bisericesc s-a putut inspira acest om, din moment ce toate premisele epocii sale funcționau într-o direcție diametral opusă calității ei. Cum a ajuns să dea adevărilor teologice — Dumnezeului Treimic, vieții sacramentale a Bisericii, rugăciunii neîncetate a minții, iubirii de Dumnezeu și de aproape — carnea nemijlocirii experienței, claritatea practicii nemijlocite a vieții de zi cu zi. Să articuleze un sentiment tangibil al mântuirii evanghelice care poate fi întâlnit numai în textele de vârf ale tradiției patristice?⁴

diac. Ioan I. Ică jr

⁴ *Orthodoxia kai Dysē stē neōterē Hellada*, Atena, 1992, p. 173–176.

Viața sfințitului mucenic și întocmai cu Apostolii Cosma Etolianul

de Nicodim Aghioritul*

Cosma, acest om cu adevărat al lui Dumnezeu, învățător și propovăduitor al dumnezeieștii Evanghelii a lui Hristos, era din Etolia, dintr-un mic sat cu numele Megalo Dendro, [născut în 1714 ca] fiu al unor părinți evlavioși. Crescut și educat de aceștia în educația și povățuirea Domnului, potrivit Apostolului [Ef 6, 4], când a fost de 20 de ani, sau poate ceva peste, a început să învețe gramatica sub povățuirea ierodiaconului Anania numit și Dervisanon.

Fiindcă în acei ani [în 1743] începuse la Sfântul Munte [Athos] cu mare faimă Școala de la mănăstirea Vatopedi, s-a mutat acolo împreună cu alți tovarăși de învățătură, nu

* Editată ca Sinaxar împreună cu „Slujba” sfântului (tradusă mai jos, p. 206–219) la Veneția în 1814 de către Saphiros Christodulidis: *Akolouthia kai bios tou en hagiois Patros hemon Kosma tou hieromartyros kai isapostolou*; reeditări: Kephalinia, 1850; București, 1860 (de Toma Paschidis); Patras, 1869, 1878; Atena, 1894; Kephalinia, 1894; Pyrgos, 1897; Atena, 1975.

Traducere după ed. AUGUSTINOU KANTIOTOU, *Κοσμάς ο Αιτωλός (1714–1779). Συνταξιαριον — διδαχαι — προφητεiai — ακολουθιαι*, εκδ. IB', Αθηναι, 1991, p. 67–86.

Saphiros Christodulidis († 1856), de origine din Epir, a fost profesor la școlile din Ioannina, Berati și Metsovo.

Profesorul Panayotis Nikolopoulos (*Epeteris Hetaireias Kykladikon Meleton XVI, 1996–2000*, Atena, 2000, p. 415–417, 538–539) a arătat că *Viața* Sfântului Cosma fusese deja publicată de Sfântul Nicodim Aghioritul în al său *Neon Martyrologion*, Veneția, 1799, p. 228–240, și, prin urmare, adevăratul autor al *Vieții* și *Slujbei* Sfântului Cosma e de fapt Sfântul Nicodim Aghioritul (Saphiros Christodulidis fiind doar editorul lor în 1814) [n.tr.].

puțini. Aici a terminat studiile de gramatică și literatură sub povățuirea dascălului Panaiotis Palama. După care a primit și învățătura logicii de la dascălul Nicola Tzantzulios din Metsovo care a fost director al școlii după preaînțeleptul Evghenios [Vulgaris]*. Deși era încă mirean, și se numea Conostas, măcar că era în haine mirenești, se arăta îmbrăcat cu cuviința hainei monahale, se lupta în toate și se exersa în vederea unei nevoințe [asceze] desăvârșite.

După ce însă acea faimoasă școală s-a pustiiat [în 1759] din nefericire prin plecarea dascălilor și a ajuns să fie ca la început, atunci bunul Conostas plecând și el de acolo a venit la sfânta mănăstire Filoteu. Iar acolo a fost mai întâi tuns ca monah și s-a dedat cu multă râvnă ostenețelor vieții singuratice. După care, mănăstirea având nevoie de preot, la îndemnul și rugămintea stăruitoare a părinților a fost hirotonit ieromonah.

Dar încă de la început, de pe când era mirean, fericitul avea o mare dorință în inima sa: aceea de a-i folosi din cele pe care le învățase și pe frații săi creștini. Și spunea de multe ori că frații noștri creștini au mare nevoie de cuvântul lui Dumnezeu și că, de aceea, cei care au făcut studii au datoria de a nu alerga spre casele boierești și curțile celor mari, ca să dobândească bogăție și demnități și așa să-și facă deșarte studiile lor, ci mai degrabă să învețe poporul simplu care viețuiește în multă lipsă de educație și barbarie, pentru ca să dobândească plată cerească și slavă neveștejită. Dar cu toată dorința atât de mare pe care o avea și marele zel aprins în sfânta lui inimă spre folosul celor mulți, gândindu-se însă iarăși și la cât de mare și anevoioasă e întreprinderea propovăduirii apostolice, ca unul ce avea smerită-cugetare și modestie nu îndrăznea să întreprindă aceasta de la sine însuși, fără să primească

* Mare savant enciclopedist și pedagog, Evghenios Vulgaris (1716–1806) a fost direct al Academiei Athonite între 1753–1758; de aici a plecat la Constantinopol, de unde ca urmare a intrigilor a plecat în Germania stabilindu-se în cele din urmă în Rusia, unde va deveni arhiepiscop de Astrahan [n.tr.].

sfatul lui Dumnezeu. De aceea, vrând să pună la încercare dacă acest lucru e voia lui Dumnezeu, a deschis dumnezeiasca Scriptură și — o, minune! — în fața lui s-a aflat numaidecât cuvântul Apostolului care zice: „Nimeni să nu caute cele ale sale, ci fiecare cele ale altuia” [1 Co 10, 24]; adică: nimeni să nu-și caute numai interesul propriu, ci și interesul fratelui său.

Încredințându-se deci din aceasta și descoperindu-și intenția sa și celorlalți părinți duhovnicești și luând binecuvântare de la ei, s-a dus [în 1760] la Constantinopol ca să-l întâlnească și pe fratele său, dascălul Hristant*, care i-a arătat în parte și arta retoricii, pentru ca să vorbească cu metodă. Descoperind deci și preaevlavioșilor arhieriei și dascăli de acolo gândul său, și găsindu-i pe toți îmboldindu-l într-un glas spre acest lucru dumnezeiesc, primește permisiune în scris de la Patriarhul [Ecumenic] de atunci, Serafim [II, 1757–1761] din Delvinos.

Și așa fericitul a început să propovăduiască Evanghelia Împărăției cerurilor [Mt 4, 23], mai întâi în bisericile și satele Constantinopolului. De acolo s-a dus la Naupaktos, la Vrachori, la Mesolonghion și în alte locuri, după care iarăși s-a suit la Constantinopol. Și sfătuindu-se cu Patriarhul [Ecumenic] de atunci, Sofronie [II, 1774–1780], și luând de la el o nouă permisiune și binecuvântare, a început să propovăduiască iarăși cuvântul Evangheliei cu și mai multă căldură și râvnă. Și străbătând aproape toate ostroavele Dodekanezului și învățându-i pe creștini să se pocăiască și să facă fapte vrednice de pocăință, de acolo s-a întors în 1775 la Sfântul Munte și, umblând pe la mănăstirile și schiturile de acolo și învățându-i pe părinții din ele, a rămas aici puțină vreme citind dumnezeieștile cărți ale Părinților. Dar neputând să rabde mai mult din pricina iubirii care era aprinsă în inima lui pentru folosul crești-

* Hrisant Exochoritis († 1785), fratele Sfântului Cosma, a fost arhimandrit și profesor la Școala Patriarhală din Constantinopol, după care a devenit până la moarte directorul școlii din Naxos, unde l-a avut între 1762–1765 elev pe Sfântul Nicodim Aghioritul (1749–1809) [n.tr.].